

Berichten uit de Inspectie Jeugdgezondheidszorg

F. Wafelbakker*

Toegankelijkheid van schoolgebouwen

In het Bouwbesluit WBO (Wet Basisonderwijs) staat in artikel 5 lid 8 vermeld dat 'ten minste 1 toilet bereikbaar en geschikt (is) voor in hun bewegingen gehandicapten'. Onder lid 11 staat dat 'het gebouw ook toegankelijk (is) voor in hun bewegingen gehandicapten'.

De meeste oudere schoolgebouwen zijn nog niet toegankelijk voor gehandicapten. De laatste jaren is echter de tendens ontstaan om kinderen en jongeren met een handicap zoveel mogelijk aan het gewone (reguliere) onderwijs te laten deelnemen, al dan niet met begeleiding. Dit vergroot hun kans om zo zelfstandig mogelijk in de samenleving mee te doen. Schoolgebouwen dienen daarom te voldoen aan eisen van bereikbaarheid, toegankelijkheid en bruikbaarheid voor mensen met een handicap. Er is nu een Wenkenblad uitgebracht door de Gehandicaptenraad, de Provinciale Overlegorganen Revalidatie (POR) en het Centraal Coördinatiepunt ter bevordering van Toegankelijkheid (CCPT).

Hoewel de wettelijke mogelijkheden die de Inspectie Volksgezondheid, en de schoolarts vroeger hadden via de Bouwbesluiten om invloed te kunnen uitoefenen op scholenbouw, niet meer bestaan, blijkt in de praktijk dat deskundige schoolartsen nog wel degelijk invloed ten goede kunnen aanwenden bij (ver)bouwplannen voor scholen. Daarom vermelden we hier enkele 'wenken' uit het Wenkenblad:

- **Bereikbaarheid.** In de omgeving van de school dienen voorzieningen te worden getroffen aan trottoirs, kruisingen en oversteekplaatsen, en er dienen parkeerplaatsen gerealiseerd te worden. De ingang van het schoolgebouw moet bij voorkeur op straatniveau zijn. Als dat om technische redenen niet mogelijk is, dan is een hellingbaan noodzakelijk, met een hellinghoek tussen 1:12 of 1:20. De breedte van een hellingbaan is minimaal 1,20 m. Bij hoogteverschillen van meer dan 1,50 m moet er een hefplatform of lift zijn.

* Tot 1-8-'90 Geneeskundig Inspecteur Jeugdgezondheidszorg, Geneeskundige Hoofdspectie, Rijswijk.

Daarnaast dient er een trap te zijn, met stevige leuningen, die aan begin en eind wat doorlopen. Optreden max. 20 cm, aantreden min. 23 cm. Goede verlichting, contrasterende kleurstroken. Voor visueel gehandicapten zijn materiaalovergangen gewenst.

- **Toegankelijkheid.** Ingang dient minimaal 0,85 m breed te zijn, bij voorkeur echter 1 m. Liefst drempelvrij. Deuren moeten automatisch of met weinig kracht geopend kunnen worden. De hoogte van deurkrukken, bedieningsknoppen, deurbel en intercom dienen berekend te zijn op kleine mensen en rolstoelgebruikers. Glazen deuren moeten stootbestendig zijn.

Looppaden en gangen moeten obstakelvrij worden gehouden en de minimale gangbreedte is 1,20 m.

- **Bruikbaarheid.** Toiletten, liften, doucheruimten e.d. dienen voor gehandicapten bruikbaar te zijn. In een schoolgebouw moet tenminste één zgn. universeel aangepast toilet aanwezig zijn, maat 2,20 x 2,20 m. Bij de sportzaal dient tenminste één aangepaste doucheruimte aanwezig te zijn, eventueel gecombineerd met een aangepast toilet. Ook de kleedruimten bij sportzalen moeten bruikbaar zijn voor gehandicapten: enkele kapstokhaken laag, aanwezigheid van

zitjes, berijdbaarheid van de vloer.

Als een schoolgebouw uit meerdere verdiepingen bestaat, dient een lift aanwezig te zijn die toegankelijk en bruikbaar is voor rolstoelgebruikers. Hoogpolige vloerbedekking en cocomatten zijn gecontraïndiceerd voor rolstoelgebruikers en mensen die slecht ter been zijn.

- **Inrichting.** Tafels, stoelen en banken moeten geschikt zijn voor gebruik door mensen met een handicap.

Schrijftafels moeten daarom een vrije hoogte onder het blad hebben van 0,70 m. Een telefooncel dient ingericht te zijn voor gebruik door gehandicapten. Balies en loketten moeten 0,80 tot 0,85 m hoog zijn om te kunnen schrijven, en het blad moet 0,40 tot 0,60 m naar voren uitsteken om de rolstoel eronder te kunnen rijden. Schakelaars, deurknoppen en raambediening maximaal op een hoogte van 1,20 m.

In het Wenkenblad wordt verder verwezen naar bronnen voor meer gedetailleerde informatie.

Schoolbesturen kunnen eventuele kosten van voorzieningen van gehandicapten vergoed krijgen van het Ministerie van Onderwijs en Wetenschappen, indien aan een aantal door dit Ministerie gestelde voorwaarden wordt voldaan.

Literatuur

- Besluit van 19 september 1985, houdende voorschriften met betrekking tot de voorzieningen in de huisvesting van scholen voor basisonderwijs (Bouwbesluit WBO).
- Wenkenblad Toegankelijkheid van Schoolgebouwen, CCTP, Rijswijk, december 1988, f. 2,25.

Sex 40 jaar later...

S.P. Verloove-Vanhorick

1953

Studiedag van de Katholieke Centrale Vereniging voor Geestelijke Volksgezondheid, 4 november 1953: 'Ontmoeting der sexen in de puberteit'.

Enkele stellingen van prof.dr. F.J.J. Buytendijk, voorzitter van de vereniging:

5. *De phantasmata, die de ontwakende geslachtsdrift begeleiden, zijn sterk misleidend, want evenals alle 'Trie-bimmanente Bilder' zijn zij van vage vitale structuur en onpersoonlijk. Zij vormen de grond van de onpersoon-*

lijke primaire verliefdheid en daardoor van een lawine van onechte gevoelens, die aan de kennis van de concrete mens voorbijgaan.

6. *De secundaire verliefdheid echter is van positieve waarde. Deze vooronderstelt de persoonlijke ontmoeting en omgang als ontdekking van waarden en mogelijke waarden in het medium*

van het sexe-verschil en zij voltooit deze ontdekking in het 'beeld' en de fenomenale transsubstantiatie van de 'beminde'.

7. De secundaire verliefdheid is dus de voltooiing van een persoonlijke relatie der sexen, die daardoor de stadia van tederheidsexpressies doorlopen kan, die tot een echt huwelijk voeren. Dit is dan een boven de tijd en ruimte en dus boven de wereld uitreikende zijnswijze van de mens. 'Dasein, als liebende Wirheit', waarin de persoonlijke liefde haar 'dauerndste Gestalt zu finden vermag, eine Gestalt, die, wie alle Liebesgestalten, immer zugleich auch Deine und meine Gestalt, Dich-selbst und mich-selbst auf ihre Weise formt und umformt' (Binswanger, p. 219).

9. De sociaal-paedagogische regeling van de z.g. ontmoeting der sexen in de puberteit moet van de volgende beginselen uitgaan:

- a) In de jeugd geen onvruchtbare (romantiserende) phantasie, maar werkelijkheidszin bevorderen.
- b) Zeer vroegtijdige seksuele voorlichting; vrije onschuldige vertrouwde met alle sexe-verschillen, dus opheffing van de geheimzinnigheid en vermijden van de overschatting van het seksuele.
- c) Meer ruimte voor co-educatie en co-instructie op elke leeftijd, wellicht meer vrijheid in sport, zwemmen enz., maar in **groepsverband**, ter vermindering van de kans op primaire verliefdheid.
- d) Verzorgen van de persoonlijkheidsontwikkeling van het kind (dus tegen gaan van infantilisme).
- e) Het **juiste** 'arrangement' voor de **juiste** ontmoetingen op de **juiste** leeftijd als beste garantie voor z.g. goede keuze. Deze keuze, die steeds de illusie van een vrije keuze moet bewaren, is in feite voor het verstand toeval, voor het geloof beschikking. In ieder geval is zij noch subjectief noch objectief **bepaald**, maar wel kan zij een relatief vrij **antwoord** zijn op de aanleg, de voorgeschiedenis en vooral op de situatie. Wat deze laatste betreft is het 'arrangement' op het platteland (en vroeger bij de 'adel') leerzaam! Het beoogt de mogelijkheid van een groeiende persoonlijke omgang tussen bij elkaar **passende** mensen en het ontluiken van een secundaire verliefdheid. Dit geeft betere garantie voor goede huwelijken, dan de volstrekt blinde ontmoetingen bij 'gelegenheden', waarin ieder 'gemaakt' is. Het prototype hiervan is het feest (bal). De primaire verliefdheid, die hiervan het gevolg is, de ondoordachte 'belofte' door woord of

gedrag, die juist voor de puber vaak een eis van 'trouw' betekent, leveren de grondslagen van huwelijken zonder primaire persoonlijke waardering. De huwelijken kunnen wel eens meevallen, maar zijn in vele gevallen uitsluitend een opgave, een beproeving, een kruis.

De jeugd kan niet vroeg genoeg het gevaar hiervan leren inzien.

- f) De godsdienstige vorming vóór en in de puberteit vermijde m.i. angst, de etalering van het kwaad, formele, intellectuele schemata en romantische sentimentaliteit, zoeken een zwaartepunt in de idee van de tegenwoordigheid van het afwezige zijn en in de reële communio. De zedelijke vorming moet niet heteronoom, maar gegrond zijn op de eerbied voor de menselijke vrijheid, de vreugde aan eenvoudige goedheid, de ernst van beslissingen en de trouw hieraan als besliste voorwaarde van menselijke volwaardigheid als verwerkelijkt 'Mitsein'.
- g) Vroegtijdig herkennen van dwangmatige sex-fantasie, van neurotische symptomen, dwangsituaties en reacties is noodzakelijk. Diep besef van de 'condition humaine' en van de ontwikkeling van het persoonlijke bestaan bij opvoeders (en priesters!), zoveel mogelijk **individuele** opvoeding in school en huis zijn daarbij noodzakelijke hulpmiddelen.
- h) Door de juiste vrije-tijds-besteding, lectuur, enz. door het 'niveau' en de 'gestemdheid' van het paedagogische milieu moet getracht worden de 'intention sexualisante' en de hierop betrokken 'monde de la sexualité' zoveel mogelijk te vermijden.
- i) Een eenvoudige uiteenzetting van het wezen der liefde tussen de sexen is belangrijk voor de oudere puber (adolescent). Deze uiteenzetting zij gefundeerd op de idee van de 'liebende Ein-bildung' (Binswanger) (als in- en éénvorming), het zelf persoonlijke gestalte krijgen in de werkelijkheid van de ander en omgekeerd; de mogelijkheid van een **zijn** als een 'wij', dat zich in de wereld van de zorgen en van de relativiteit van waarden aantreft, om hierboven uit te reiken door de liefde als 'volonté de promotion mutuelle' (Nédoncelle), ook om een schuld-vrij geluk te vinden in de secundaire verliefdheid, die slechts blijft zolang de tederheid haar bewaart en het afsterven in seksuele gewoonte voorkomt.'

Voordracht van Mej.dr. E.M. Breukers, psychologe verbonden aan de psychiatrische kliniek van de Rijksuniversiteit Utrecht: 'Wat betekent de ontmoeting van de jongen met het meisje in de puberteit.'

'De genoemde onderzoeken¹⁻⁴ hebben in elk geval aan het licht gebracht, dat op de leeftijd van 13-15 jaar bij meisjes van een niet-gunstige sociale achtergrond en bij meisjes van 15-17 jaar uit beter milieu de omgang met de jongen in het teken staat van iets te zijn dat niet mag, waarmee je tegen de wens van je ouders ingaat en waarvan je de dupe kunt zijn. De seksuele sfeer wekt dus nog primair schuldgevoelens. Het eerstgenoemde meisje is reeds open naar een direct lichamelijk seksueel contact, het tweede denkt nog vooral in de erotische sfeer van bemind worden en beminnen. [...] Op deze leeftijd schijnt dus het hebben van een jongen en het uitzicht op een huwelijk het belangrijkste voor meisjes te zijn. De liefde speelt nog nauwelijks een rol. [...]

Een volwaardige ontmoeting heeft in de puberteit nog niet plaats.'

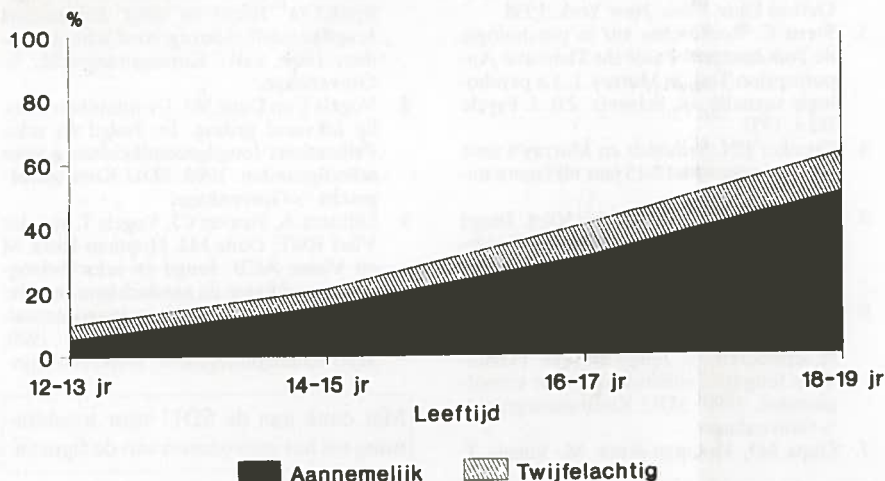
1990

'Jeugd en Seks'⁵: in een zorgvuldig opgezet onderzoek als dit zijn betrouwbare gegevens over seksueel gedrag bij jongeren verzameld. Een groot deel blijkt al op de schoolgaande leeftijd vergaande seksuele ervaring op te doen (figuur 3.12, 3.13)⁶, waarbij verschillen tussen schooltypen bestaan (figuur 3.14)⁶. Over wel of niet coïtus, anticonceptie (figuur 6.5)⁷ in het bijzonder condoomgebruik zijn belangwekkende gegevens naar voren gekomen.⁸

'Veel leerlingen vinden het een aantrekkelijk idee om met iemand naar bed te gaan zonder geslachtsgemeenschap te hebben. Ze beoordelen die manier van vrijen ook als minder lastig dan wél geslachtsgemeenschap hebben en ze zijn er ook minder bang voor.

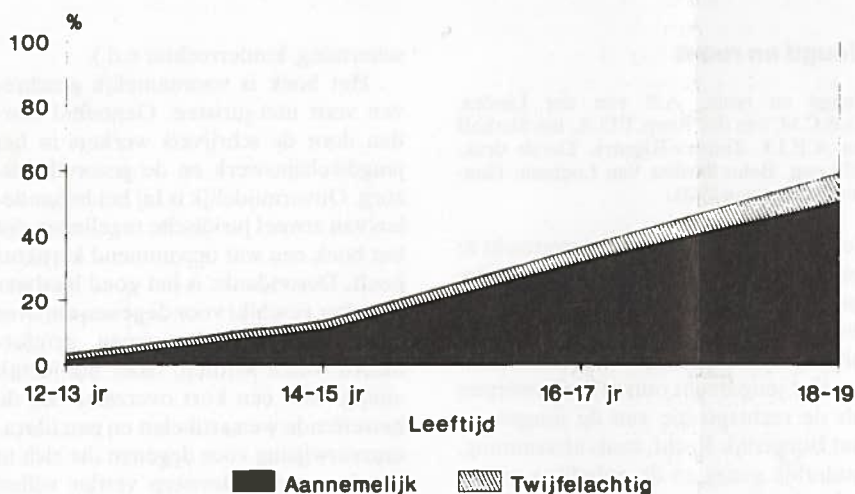
Niettemin gaan leerlingen naar mate ze ouder worden en meer seksuele ervaring krijgen, toch de voorkeur geven aan vrijen mét geslachtsgemeenschap. Bij meisjes stijgt die voorkeur minder sterk, maar ook zij gaan in toenemende mate de voorkeur geven aan geslachtsgemeenschap bij het vrijen.

Van de jongens denkt 32 procent dat zij het waarschijnlijk niet kunnen volhouden om met iemand naar bed te gaan en dan geen geslachtsgemeenschap te hebben. Bij de meisjes ligt dat percentage op 27. Van de leerlingen met coïtuservaring betwijfelt 40 procent of zij het vol zouden houden.'

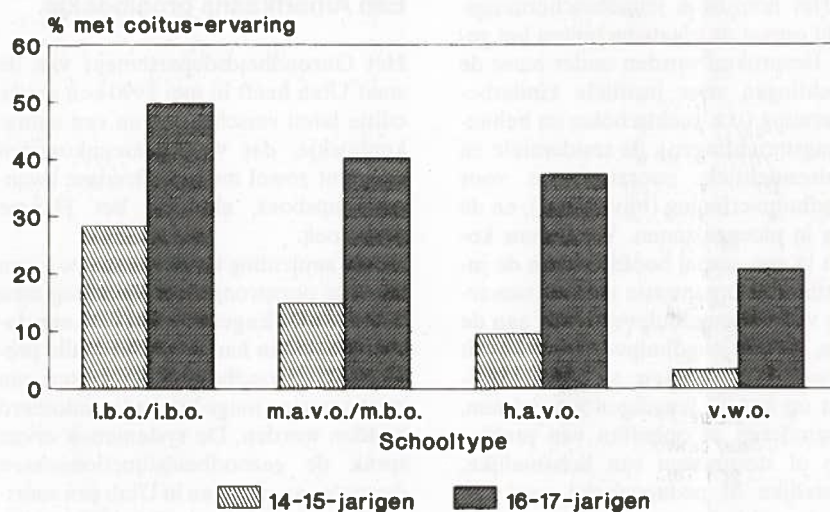
FIGUUR 3.12. AANTAL JONGENS DAT ERVARING HEEFT MET GESLACHTSGEMEENSCHAP; AANNEMENLIJKE EN TWIJFELACHTIGE* ANTWOORDEN.

* EEN ANTWOORD WAS TWIJFELACHTIG, WANNEER IEMAND EEN 'NIET-KLOPPEND VERHAAL' HAD OVER HET AANTAL PARTNERS.

FIGUUR 3.13. AANTAL MEISJES DAT ERVARING HEEFT MET GESLACHTSGEMEENSCHAP; AANNEMENLIJKE EN TWIJFELACHTIGE* ANTWOORDEN.

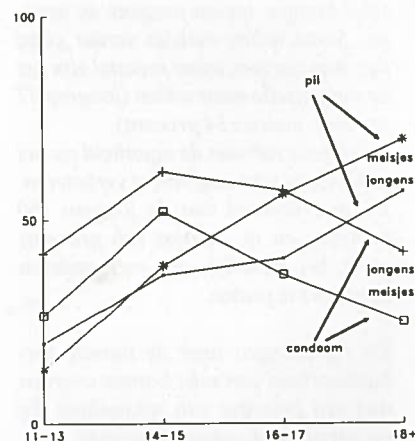
* EEN ANTWOORD WAS TWIJFELACHTIG, WANNEER IEMAND EEN 'NIET-KLOPPEND VERHAAL' HAD OVER HET AANTAL PARTNERS.

FIGUUR 3.14. VERSCHIL IN SEKSUELE ERVARING TUSSEN LEERLINGEN VAN VERSCHILLENDE ONDERWIJSNIVEAUS: GESLACHTSGEMEENSCHAP.

Opvattingen over trouw, morele toelaatbaarheid en risicogedrag anno 1990 zijn zorgvuldig geïnventariseerd⁹:

'Onze cultuur kent voor jongeren een experimentele periode waarin zij regelmatig min of meer vaste relaties

FIGUUR 6.5. STELSELMATIG GEBRUIK VAN PIL OF CONDOOM BIJ SEKSUELE CONTACTEN MET LAATSTE PARTNER, VAN JONGENS EN MEISJES.

aangaan en weer afbreken. Doordat de biologische rijping op steeds jongere leeftijd plaatsvindt en men steeds later definitieve relaties aangaat – meestal in de vorm van trouwen en kinderen krijgen –, ontstaat er een langere periode waarin leerlingen op "vrijersvoeten" gaan.

Het gedragspatroon in deze periode wordt niet gekenmerkt door grote aantallen sekspartners voor heel korte duur, maar door kleine aantallen elkaar opvolgende vaste relaties voor wat langere tijd. Dit gedrag wordt ook wel serie-monogamie genoemd.

De beleving van de seksualiteit sluit aan bij dit patroon. De partners richten zich meestal op persoonlijk contact dat zowel lichamelijk als geestelijk is. Het verlangen naar persoonlijke nabijheid is voor leerlingen als motief voor seks nauw verbonden met lustbeleving. Dit geldt sterker voor de meisjes dan voor de jongens, maar in vergelijking met vroegere opvattingen zijn er nieuwe trends zichtbaar.

Vroeger dacht men dat jongens vooral lustgericht en meisjes vooral liefdegericht waren. Dit verschil is nu, vooral bij de Nederlandse leerlingen, veel minder aanwijsbaar. De motieven om te vrijen blijken overigens tijdens de puberteit te verschuiven. Om een voorbeeld te geven: jongere én oudere leerlingen, vooral jongens, noemen vaak het motief 'opdoen van ervaring' en 'het al zover zijn', maar oudere leerlingen noemen daarnaast veel vaker de motieven van liefde en lust.

Ook de wijze waarop partners elkaar proberen te beïnvloeden om tot een bevredigende vorm van seksueel contact te komen, verandert met de leeftijd. Jongere meisjes zijn wat beducht en hebben nog vaak de neiging seks af te houden. Dit wordt minder als zij meer ervaring binnen een relatie krijgen. Toch blijft er op dit punt een ver-

schil bestaan tussen jongens en meisjes. Soms willen meisjes verder gaan dan hun partner, maar meestal zijn het de jongens die meer willen (jongens 37 procent, meisjes 14 procent). Overigens valt aan de openheid op het gebied van seks nog veel te verbeteren. De meerderheid van de jongens (60 procent) en de meisjes (66 procent) vindt het moeilijk om met anderen over seks te praten.

De opvattingen over de morele toelaatbaarheid van seks komen overeen met een beleving van seksualiteit die op persoonlijk contact is gericht. Terwijl van de Nederlandse jongens en meisjes vrijwel niemand geslachts-gemeenschap nog wil bewaren voor het huwelijk, koppelt de grote meerderheid dit wel aan een vaste relatie. Iets minder dan de helft keurt gemeenschap alleen goed bij verliefdheid, en slechts een kleine groep wanneer er alleen sprake is van lustgevoelens. Verderom treedt er een verschuiving met de leeftijd op. Meer ervaren leerlingen hebben minder strenge opvattingen en vinden seks ook geoorloofd bij louter verliefdheid of (in mindere mate) pure lust.

Op alle door ons onderzochte onderdelen zijn er grote verschillen tussen de diverse leeftijdsgroepen. We kunnen daarom nauwelijks spreken van 'de' jongeren. De verschillende soorten seksuele en relationele ervaring moeten steeds in relatie tot de leeftijd worden bekeken. In het algemeen geldt dat jongeren in hun opvattingen, gedrag en belevingen sterk relatiegericht zijn.

Ondanks de AIDS-dreiging is de moraal nauwelijks strenger geworden. Op de vraag wat leerlingen zouden adviseren om risico's te vermijden, nemen zij twee posities in: ofwel uitstel van geslachts-gemeenschap tot een langdurige relatie met iemand is ontstaan, of wel veilig vrijen, dat wil zeggen, met condooms.'

Mede door de toegenomen anticonceptiemogelijkheden is het karakter van de ontmoeting der seksen in de puberteit sterk veranderd, met alle risico's van dien. Ook de Jeugdgezondheidszorg heeft een taak in het begeleiden van deze ontwikkeling; zowel individueel als collectief valt er nog veel te voorkomen.

Literatuur

1. Symonds P. Adolescent fantasy. Columbia Univ. Press, New York, 1949.

2. Murray H. Explorations in personality. Oxford Univ. Press, New York, 1938.
3. Stern E. Recherches sur la psychologie de l'adolescent à l'aide du Thematic Apperception Test de Murray. 1. La psychologie sexuelle. In: Schweiz. Zft. f. Psych. Bd x, 1951.
4. Breuker EN. Symonds en Murray's tests bij 35 meisjes van 12-15 jaar uit lagere milieus.
5. Ton Vogels en Ron van der Vliet. Jeugd en seks. Peilstations Jeugdgezondheidszorg voor schoolgaanden. 1990, SDU Koninginnegracht, 's-Gravenhage.
6. Ron van der Vliet. Van rijp tot ervaren; de seksuele ontwikkeling van Nederlandse scholieren. In: Jeugd en seks. Peilstations Jeugdgezondheidszorg voor schoolgaanden. 1990, SDU Koninginnegracht, 's-Gravenhage.
7. Danz MJ, Hopman-Rock M, Vogels T,

van der Vliet RWF. Condoom- en pilgebruik. In: Jeugd en seks. Peilstations Jeugdgezondheidszorg voor schoolgaanden. 1990, SDU Koninginnegracht, 's-Gravenhage.

8. Vogels T en Danz MJ. De intentie tot veilig seksueel gedrag. In: Jeugd en seks. Peilstations Jeugdgezondheidszorg voor schoolgaanden. 1990, SDU Koninginnegracht, 's-Gravenhage.
9. Dijkstra A, Straver CJ, Vogels T, van der Vliet RWF, Danz MJ, Hopman-Rock M en Visser ACB. Jeugd en seks: belangrijkste resultaten en aandachtspunten. In: Jeugd en seks. Peilstations Jeugdgezondheidszorg voor schoolgaanden. 1990, SDU Koninginnegracht, 's-Gravenhage.

Met dank aan de SDU voor toestemming tot het overnemen van de figuren.

Boekbesprekingen

Jeugd en recht

Jeugd en recht. A.P. van der Linden, G.B.C.M. van der Reep, F.G.A. ten Siethoff en A.E.I.J. Zeilstra-Rijpsma. Derde druk. 252 pag. Bohn Stafleu Van Loghum, Houten/Antwerpen 1990.

Jeugd en Recht beoogt een overzicht te geven van een aantal wettelijke regelingen op het gebied van jeugdrecht, jeugdbescherming en jeugdhulpverlening.

Het jeugdrecht omvat onderwerpen als de rechtspositie van de jongere in het Burgerlijk Recht, zoals afstamming, ouderlijk gezag en de opheffing ervan, echtscheiding en adoptie. Vervolgens worden de strafrechtprocedures en de strafmaatregelen voor jongeren besproken.

Het hoofdstuk jeugdbeschermingsrecht omvat de plaatsing buiten het gezin. Besproken worden onder meer de inrichtingen voor justitiële kinderscherming (o.a. tuchtscholen en behandelingsinrichtingen), de residentiële en semiresidentiële voorzieningen voor jeugdhulpverlening (bijv. MKD), en de zorg in pleeggezinnen. Vervolgens komen in een aantal hoofdstukken de instanties, de organisatie en de financiering van de jeugdhulpverlening aan de orde. Onder jeugdhulpverlening wordt in het boek verstaan: activiteiten gericht op het bij jeugdigen voorkómen, verminderen of opheffen van problemen of stoornissen van lichamelijke, geestelijke of pedagogische aard die hun ontwikkeling naar volwassenheid ongunstig kunnen beïnvloeden. Onderscheid wordt gemaakt tussen instanties voor vrijwillige hulpverlening (zoals JGZ en RIAGG) en de justitiële hulpverlening (Raad voor de kinderbe-

scherming, kinderrechter e.d.).

Het boek is voornamelijk geschreven voor niet-juristen. Genoemd worden door de schrijvers werkers in het jeugdwelzijnswerk en de gezondheidszorg. Onvermijdelijk is bij het behandelen van zoveel juridische regelingen dat het boek een wat opsommend karakter heeft. Desondanks is het goed leesbaar en zeker geschikt voor degenen die over de genoemde onderwerpen geïnformeerd willen worden. Ieder hoofdstuk eindigt met een kort overzicht van de betreffende wetsartikelen en een literatuurverwijzing voor degenen die zich in een bepaald onderwerp verder willen verdiepen.

Mr. A.J.M. Bonnet-Breusers

Een Amerikaans groeiboekje

Het Gezondheidsdepartement van de staat Utah heeft in mei 1990 een eerste editie laten verschijnen van een aantekenboekje, dat veel overeenkomsten vertoont zowel met het Bredase zwangerschapsboek als met het Haagse groeiboek.

De aanleiding tot deze uitgave is van Japanse oorsprong. In 1984 kreeg men in Utah een Engelse versie van een Japans boekje in handen, waarin alle preventieve gezondheidsonderzoeken van zwangeren en jonge kinderen genoteerd konden worden. De systematiek ervan sprak de gezondheidsfunctionarissen dermate aan, dat men in Utah een soortgelijk boekje ging ontwikkelen, tegelijk met een reeks andere activiteiten ten behoeve van moeders en jonge kinderen. Dit 'Baby Your Baby' programma startte in 1987 met een uitgebreide campagne voor zwangeren, waaronder een